ЛЕКСИКОЛОГІЯ. ФРАЗЕОЛОГІЯ

УДК 811.161.2'27:811.411.16

Е. В. Гіріна

БАЗОВІ Й КУЛЬТУРНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ З ІВРИТУ В МОВЛЕННІ УКРАЇНЦІВ В ІЗРАЇЛІ

У статті розглянуто запозичення з івриту в мовленні українців, що перебувають в Ізраїлі. Розроблено типологію запозичених елементів на "культурні" й "базові". "Базові" запозичення презентовано як результат тісних контактів між україномовною та івритомовною спільнотами в певних сферах життя. Встановлено кількісне домінування "базових" запозичень та продемонстровано їх розподіл за тематичними групами. З'ясовано, що абсолютна більшість запозичень стосується сфер життя, де українці активно контактують з місцевим населенням. Аналіз мовленнєвого матеріалу дозволив дійти висновку щодо доцільності використання поділу запозичень на "культурні" й "базові" для аналізу мовлення українських переселенців в Ізраїлі.

Ключові слова: *мовний контакт, запозичення, базові запозичення, культурні запозичення, мова-донор, мова-реципієнт, запозичення з івриту, мова і культура.*

Girina, E. Core and Cultural Borrowings from Hebrew in the Speech of Ukrainians Living in Israel. *The present paper examines borrowings from Hebrew in the speech of Ukrainian refugees living in Israel. The relevance of the research stems from the growing number of Ukrainian refugees seeking shelter abroad and the subsequent intensification of contact between Ukrainian and other languages. The study aims to conduct a classificatory analysis of the borrowings from Hebrew into Ukrainian, utilising the distinction between cultural and core borrowing. The aim is realised through the achievement of the following objectives: clarifying the meaning of the terms "cultural" and "core" as they relate to borrowings, identifying "cultural" and "core" borrowings in our sample, and conducting a comparative analysis of borrowings of the two kinds.*

The main methods utilised in the research include observation, description, and comparison. Core borrowings are viewed as a reflection of intensive contact between neighbouring communities in specific fields. It has been determined that most borrowings in our sample are core borrowings, and among those, the overwhelming majority are part of the semantic fields associated with intensive contact with the Hebrew-speaking population, such as "law and finance", "employment", and "trade". Among cultural borrowings, the field of religion was the most widely represented, although "law and finance" was a close second. At the same time, borrowings labelling body

https://doi.org/10.34142/23127546.2026.64.05

parts, emotions, kinship relations, or other concepts about the speaker themselves and their immediate family are virtually non-existent. The analysis conducted enables us to assess the expediency of using the distinction between core and cultural borrowings in analysing the speech of Ukrainian-speaking Israelis.

Keywords: *language contact, borrowing, core borrowings, cultural borrowings, donor language, recipient language, borrowings from Hebrew, language and culture.*

Вступ

Повномасштабне вторгнення в Україну призвело до того, що мільйони українців вимушені були шукати притулку в інших країнах. Перебуваючи за кордоном, такі українські переселенці вчать – спеціально або просто в процесі побутової взаємодії з місцевим населенням – мови країн перебування. Результатом білінгвізму в спільнотах вимушених переселенців стає активне запозичення лексичного матеріалу з мов країн проживання до української мови. Зважаючи на значну кількість таких переселенців, важливим постає дослідження процесу запозичення в емігрантських спільнотах в аспекті типології запозичених елементів.

Один з головних принципів класифікації запозичень ґрунтується на аналізі комунікативної потреби, яку вони задовольняють. Питання того, що мотивує мовців запозичувати слова з інших мов, цікавить дослідників вже довгий час. Ще наприкінці XIX ст. німецький лінгвіст Герман Пауль зазначав, що існує дві причини, з яких слова запозичують з іноземної мови. Першою причиною є потреба в нових словах на позначення нових ідей. Другою – висока оцінка іноземної мови та культури, асоціювання їх з елегантністю та гарним смаком (Paul, 1891: 460). Ідеї Г. Пауля знайшли своє продовження в працях Ернста Таполе, який запропонував розрізняти необхідні запозичення (Bedürfnislehnwort) і надлишкові запозичення (Luxuslehnwort) (Tappolet, 1913). Незважаючи на термінологічну варіативність, ця типологія присутня в працях багатьох провідних дослідників мовних контактів, як-от К. Майерс-Скоттон (Myers-Scotton, 1997: 228) і Мартін Хаспельмат (Haspelmath, 2009: 46). Однак до сьогодні зазначена типологія, попри великий аналітичний потенціал, не застосовувалася для розгляду запозичень у мовленні вимушених переселенців з України. Саме тому питання розподілу запозичених елементів у мовленні представників української діаспори в Ізраїлі на культурні (необхідні) і базові (надлишкові) видається актуальним.

Метою дослідження є типологічний аналіз запозичень з івриту в мовленні українців, що наразі проживають в Ізраїлі. Для досягнення мети поставлена низка **завдань**: уточнення значення термінів "культурний" і "базовий" під час аналізу запозичень, ідентифікація "культурних" і "базових" запозичень з івриту, що наявні в україномовному дискурсі, порівняльний аналіз запозичень цих двох типів.

Методи дослідження

Для збору та систематизації матеріалу дослідження було застосовано *метод спостереження* та *описово-синхронний метод*. Для аналізу процесу запозичення використовувався *метод когнітивного аналізу з елементами контекстуального аналізу*, який дозволяє приймати до уваги всі позамовні чинники, що мотивують поведінку мовця. Для порівняння двох типів запозичень застосовувався *зіставний метод*.

Виклад основного матеріалу

Терміни "необхідне" і "надлишкове" запозичення належать до дискусійних. Ще Е. Хауген писав, що «немає абсолютної необхідності запозичувати іноземну назву разом з новим продуктом, і навпаки, емоційні потреби є такими ж справжніми, як будь-які інші» (Haugen, 1957: 588). Ба більше, "надлишкові" запозичення часто виокремлюються з пуристичними цілями, як такі, що не мають причин для існування (Onysko, Winter-Froemel, 2011: 1551). Можливо, саме проблематичний асоціативний потенціал термінів "необхідний" і "надлишковий" призвів до синонімічного різноманіття такої термінології. У наукових джерелах виокремлюються такі запозичення: культурні й базові (Myers-Scotton, 1997: 228), необхідні й престижні (Winford, 2003), катахрестичні й некатахрестичні (Onysko, Winter-Froemel, 2011), культурні й престижні (McKenzie, 2012: 31), "заповнювальні" й престижні (Matras, 2020: 161). У цьому дослідженні пропонуємо терміни "культурний" і "базовий", оскільки вони не мають оцінювальних конотацій. За К. Майерс-Скоттон, базовими запозиченнями є лексеми, що називають об'єкти та явища, позначення яких вже існують в мові-реципієнті. Культурними запозиченнями є лексеми, що заповнюють пробіли в лексичній системі (Myers-Scotton, 1997: 228).

Ця типологія заснована на аналізі комунікативних потреб, що мотивують запозичення, які розглядаємо далі. Причина появи культурних запозичень є відносно зрозумілою. Коли велика кількість

мовців знає певне іншомовне слово на позначення об'єкта або явища, а нативне слово залишається відсутнім або маловідомим, використання іншомовної лексеми стає очевидним вибором. З іншого боку, пояснення причин існування базових запозичень видається складнішою задачею (Haspelmath, 2009). Запозичення елементів, синоніми яких вже існують у мові, є порушенням принципу мовної економії. Ця проблема має й більш абстрактну площину: маємо на увазі ідею діалектичної єдності мовних принципів економії і надмірності (докладніше про це див. Радчук, 2022: 125–127).

Й. Матрас вважає, що мовці-білінгви асоціюють лексеми з набором контекстів, у яких вони зазвичай вживаються. Використовуючи іншомовну лексему, мовець має на меті активізувати її контекстуальні асоціації. Тому базові запозичення здебільшого стосуються тих сфер діяльності, де активно функціонує мова-донор. Прикладами таких сфер є релігія, технології, комерційні відносини, право тощо (Matras, 2020: 161). Вірогідною причиною цього явища є вплив синкретичного сприйняття, релевантність якого для пояснення багатьох явищ у мові вже була доведена (Попов, 2023: 131-132). Мовець не сприймає об'єкти окремо від іншомовних контекстів, де він їх зазвичай зустрічає. Дивлячись, скажімо, на знаряддя праці, він не може подумки відокремити це знаряддя від робочого місця, де воно використовується.

Твердження Й. Матраса підтверджуються емпіричними доказами. Аналіз запозичень в більш ніж 40 мовах показав, що найбільша їх кількість трапляється в таких семантичних полях: релігія та віра, одяг та догляд за собою, житло, право, соціальні та політичні відносини, сільське господарство та рослини, їжа та напої, військова справа та полювання, власність та тварини. Найменш розповсюдженими запозичення є в таких семантичних полях: чуттєве сприйняття, просторові відношення, тіло, родинні зв'язки, рух (Tadmor, Haspelmath, Taylor, 2010: 232-233). У першому переліку бачимо багато сфер діяльності, які можуть включати взаємодію з носіями інших мов, в іншому – виключно сфери, що стосуються або людини особисто, або її близьких родичів. Цікавим є те, що назви днів тижня запозичуються частіше за назви часів доби. Дні тижня більш пов'язані з публічною сферою, наприклад розкладом установ, у той час як часи доби є важливішими для приватного життя (Matras, 2007: 59).

Переходячи до аналізу мовлення українців в Ізраїлі, очікуємо побачити, з одного боку, культурні запозичення, а з іншого – базові

запозичення, що стосуються сфер, де українці активно взаємодіють з місцевим населенням. Водночас припускаємо відсутність – або малу кількість – базових запозичень, що стосуються приватного або сімейного життя мовця. З одного боку, вони не заповнюють лексичних пробілів, з іншого – не вмотивовані близькою взаємодією з івритомовною спільнотою в конкретній сфері.

Матеріалом цього дослідження слугують текстові повідомлення в групі "ЮНЬ | Ізраїль | Українці в Ізраїлі" в соціальній мережі Телеграм, яка я єдиною групою українців в Ізраїлі, де спілкування ведеться виключно українською мовою. Кількість підписників групи становить більш ніж 3100 осіб. Було проаналізовано весь наявний матеріал (публікації, коментарі, спілкування у чатах тощо) з моменту створення групи 8 травня 2023 р. до 30.12.2025 р. та ідентифіковано запозичення з івриту. Усього було виявлено 239 запозичених слів і виразів. З аналізованого матеріалу було видалено 16 слів і виразів, що не позначають жодного об'єкта або явища (привітання, слова ввічливості, вигуки).

З 223-х проаналізованих елементів 100 є культурними запозиченнями. Деякі з них не мають українського еквіваленту, як-то *метроніт* 'зчленований автобус, що рухається окремою смугою'. Інші елементи мають маловідомі еквіваленти. Наприклад, хоч запозичене *іріт* і може бути замінено українським *цибуля-трибулька*, багатьом українцям ця назва незнайома.

Найбільша кількість культурних запозичень належить до тематичної групи "релігія та традиція" (35 елементів). Тут маємо назви свят і ритуалів (*рош га-шана*, *шавуот*, *йом кіпур*, *пурім*, *арухат шабат*, *седер* тощо), назви інгредієнтів і страв, що мають релігійне значення (*хала* 'вид хлібу, який їдять протягом п'ятничної вечері', *хамец* 'їжа, яку заборонено вживати протягом свята Песаху', *харосет* 'одна зі страв, що вживається протягом традиційної вечері під час Песаху' тощо), назви об'єктів релігійного призначення (*шофар* 'баранячий ріг', *кеара* 'особлива ємність', *ханукія* 'особливий світильник') та інше (*галаха* 'єврейський закон', *галут* 'вигнання євреїв із землі Ізраїлю', *гіюр* 'процес переходу в іудаїзм' тощо).

Наступною тематичною групою культурних запозичень є "фінанси та право" (31 елемент). Ідеться про назви документів (*теудат оле* 'посвідчення репатріанта', *даркон* 'постійний закордонний паспорт', *теудат маавар* 'тимчасовий закордоний паспорт' тощо), назви фінансових інструментів (*керен іштальмут* 'фонд підвищення

кваліфікації', *квуцат рехіша* 'об'єднання фізичних осіб з метою колективного придбання землі', *бітуах менаалім* 'страховий поліс з пенсійним компонентом' тощо), назви установ (*місрад кліта* 'міністерство абсорбції', *місрад рішуй* 'міністерство транспорту та безпеки на дорогах', *бітуах леумі* 'фонд національного страхування') та інше (*арнона* 'податок на землю', *чек-пікадон* 'банківський чек, що дається як гарантія оплати в майбутньому', *тіум мас* 'уточнення податкової ставки працівника, який має декілька місць роботи').

Серед інших культурних запозичень набагато менше: 9 елементів належать до тематичної групи "місцеві реалії" (*ульпан* 'курс івриту для репатріантів', *шетах* 'територія з арабським населенням, що не повністю контролюється Ізраїлем', *кібуц* 'сільськогосподарська комуна' тощо). 6 елементів стосуються їжі поза релігійним контекстом (напр., *шесек* 'японська мушмула'), 4 – медицини (напр., *міюн* 'приймальна палата в лікарні'), ще 4 – транспорту (напр., *сабабус* 'безкоштовне маршрутне таксі, що курсує виключно підчас Шабату'), 3 – війни, 2 – роботи, 2 – житла та побуту. 4 елементи, що не входять до жодної з перелічених тематичних груп, на нашу думку, виокремлюються та відмежовуються від інших.

Базових запозичень було ідентифіковано 123, і в тематичних групах спостерігається більше різноманіття (див. табл. 1). Найбільша кількість елементів належить до тематичної групи "фінанси та право" (26 елементів). Тут маємо такі слова, як *ішур* 'дозвіл', *тофес* 'бланк', *кабала* 'товарний чек' тощо. 17 елементів належать до тематичної групи "робота". Сюди входять назви професій (*купаіт* 'касирка', *мазкіра* 'секретарка', *шаліах* 'кур'єр' тощо), а також загальні поняття, як-то *місра* 'ставка'. 12 слів і виразів стосуються транспорту (*ракевет* 'потяг', *масаїт* 'вантажівка', *коркінет* 'електросамокат'), 11 – комерційної діяльності (*каньйон* 'торгівельний центр', *мівца* 'акція', *шук* 'ринок' тощо).

По 7 елементів належать до тематичної групи "місто" (напр., *кікар* 'площа') та "житло й побут" (напр., *салон* 'вітальня'). 6 слів і виразів позначають інгредієнти і страви (напр., *паргійот* 'курячі стегна'). 5 елементів стосуються часу (4 дня тижня, а також слово *софаш*, що позначає 'вихідні'). По 4 елементи входять до тематичних груп "війна" (напр., *міклат* 'бомбосховище'), "релігія та традиція" (напр., *ерев хаг* 'канун свята') та медицина (напр., *махлака* 'відділення'). По 3 елементи належать до тематичних груп "освіта" (напр. *цаарон* 'група продовженого дня') та "технології" (напр., *маноф* 'підіймач').

З 14 слів, що не належать до жодної з перелічених тематичних груп, 4 стосуються взаємодій у соціумі (*авґана* ‘мітинг’, *дейт* ‘побачення’, *тлуна* ‘скарга’, *комбіна* ‘махінація’). Однак маємо і такі слова, як *мацав* ‘стан’, *чікчак* ‘швидко’, *меацбен* ‘дратує’ тощо, які не стосуються ситуацій, де очікувалося б спілкування на івриті.

Таблиця 1

Запозичення			
Культурні		**Базові**	
Тематична група	**Кількість елементів**	**Тематична група**	**Кількість елементів**
Релігія та традиція	35	Фінанси та право	26
Фінанси та право	31	Робота	17
Місцеві реалії	9	Транспорт	12
Їжа	6	Комерційна діяльність	11
Медицина	4	Місто	7
Транспорт	4	Житло і побут	7
Війна	3	Їжа	6
Робота	2	Час	5
Житло та побут	2	Війна	4
Інше	4	Релігія та традиції	4
		Медицина	4
		Освіта	3
		Технологія	3
		Інше	14
Разом	100	Разом	123

Висновки

Розгляд запозичень з івриту в мовленні українців, що проживають в Ізраїлі, показав аналітичний потенціал поділу запозичень на культурні й базові. Відповідно до описаних у літературі абсолютна більшість базових запозичень стосується саме тих сфер діяльності, де українці взаємодіють з носіями івриту (робота, торгівля, право тощо). Яскравою ілюстрацією мотивувального впливу взаємодії з івритомовним суспільством у конкретних ситуаціях слугує запозичення слів на позначення днів тижня за відсутності запозичення інших слів на позначення періодів часу. З усіх найменувань відрізків часу назви днів тижня є найважливішими під час взаємодії із суспільством у цілому. З іншого боку, як і очікувалось, не було ідентифіковано

запозичень щодо позначень тіла, руху, родинних зв'язків, просторових відношень і чуттєвого сприйняття, що є доказом низького рівня запозичення у сферах особисто людини та її найближчого оточення. Водночас мали місце й певні винятки з правила, згідно з якими наявність базових запозичень корелює з поширенням двомовного спілкування в конкретній сфері. Наприклад, слово *меацбен* 'дратує' – зі сфери емоцій, яка є інтимною.

Перспективним напрямом подальших досліджень вважаємо детальніший розгляд базових запозичень, що не пов'язані з контекстами, де очікується взаємодія з носіями іншої мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Попов**, С. Л. (2023). Когнітивно-еволюційна теорія мови: обґрунтування. *Cognition, communication, discourse, 26*, 123–139. 2. **Радчук**, О. В. (2022). Вияви принципів економії та надмірності в словотвірних моделях (на матеріалі дериватів із семою 'відсутність'). *Лінгвістичні дослідження, 56*, 124–140. 3. **Haspelmath**, M. (2009). Lexical borrowing: Concepts and issues. In: M. Haspelmath & U. Tadmor (Eds.), *Loanwords in the World's Languages: A Comparative Handbook* (pp. 35–54). De Gruyer Mouton. 4. **Haugen**, E. (1957). [Review of the book *L'emprunt* linguistique, by L. Deroy]. *Language,* 33(4), 587–589. 5. **Paul,** H. (1891). *Principles of the History of Language* (H. A. Strong, Trans.). Longmans, Green, and Co. (Original work published 1890). 6. **MacKenzie**, I. (2012). Fair play to them: Proficiency in English and types of borrowing. In C. Furiassi, V. Pulcini, F. R. Gonzales (Eds.), *The Anglicization of European Lexis* (pp. 27–42). John Benjamins Publishing Company. 7. **Matras**, Y. (2007). The borrowability of structural categories. In Y. Matras & J. Sakel (Eds.), *Grammatical borrowing in Cross-Linguistic Perspective* (pp. 31-74). De Gruyer Mouton. 8. **Matras**, Y. (2020). *Language Contact* (2nd ed.). Cambridge University Press. 9. **Myers-Scotton**, C. (1997). Code-switching. In F. Coulmas (Ed.), *The Handbook of Sociolinguistics* (pp. 217–237). Blackwell Publishing Ltd. 10. **Onysko**, A., & Winter-Froemel, E. (2011). Necessary loans – luxury loans? Exploring the pragmatic dimensions of borrowing. *Journal of Pragmatics, 43*, 1550–1567. 11. **Tadmor**, U., Haspelmath, M. & Taylor, B. (2010). Borrowability and the notion of basic vocabulary. *Diachronica, 27*(2), 226–246. 12. **Tappolet**, E. (1913). *Die alemannischen lehnwörter in den mundarten der französischen schweiz.* Universitäts-Buchdruckerei F. Reinhardt. 13. **Winford**, D. (2003). *An Introduction to Contact Linguistics.* Wiley.

ДЖЕРЕЛА

14. **ЮНЬ** | Ізраїль | Українці в Ізраїлі. https://t.me/yunisrael

REFERENCES

1. **Popov** S. L. (2023). Kohnityvno-evoliutsiina teoriia movy: obgruntuvannia [Cognitive-evolutionary theory of language: justification]. *Cognition, communication, discourse, 26*, 123–139 [in Ukrainian]. 2. **Radchuk** O. V. (2022). Vyiavy pryntsypiv ekonomii ta nadmirnosti v slovotvirnykh modeliakh (na materiali deryvativ iz semoiu 'vidsutnist) [Manifestation of the Principles of Economy and Redundancy in Word-forming Models (a Case Study of the Derivatives with Seme 'Absence')]. *Linhvistychni doslidzhennia – Linguistics*

Research, 56, 124–140 [in Ukrainian]. 3. **Haspelmath**, M. (2009). Lexical borrowing: Concepts and issues. In M. Haspelmath & U. Tadmor (Eds.), *Loanwords in the World's Languages: A Comparative Handbook* (pp. 35–54). De Gruyer Mouton [in English]. 4. **Haugen**, E. (1957). [Review of the book *L'emprunt* linguistique, by L. Deroy]. *Language, 33*(4), 587–589 [in English]. 5. **Paul,** H. (1891). *Principles of the History of Language* (H. A. Strong, Trans.). Longmans, Green, and Co. (Original work published 1890) [in English]. 6. **MacKenzie**, I. (2012). Fair play to them: Proficiency in English and types of borrowing. In C. Furiassi, V. Pulcini, F. R. Gonzales (Eds.), *The Anglicization of European Lexis* (pp. 27–42). John Benjamins Publishing Company [in English]. 7. **Matras**, Y. (2007). The borrowability of structural categories. In Y. Matras & J. Sakel (Eds.), *Grammatical borrowing in Cross-Linguistic Perspective* (pp. 31–74). De Gruyer Mouton [in English]. 8. **Matras**, Y. (2020). *Language Contact* (2nd ed.). Cambridge University Press. 9. **Myers-Scotton**, C. (1997). Code-switching. In F. Coulmas (Ed.), *The Handbook of Sociolinguistics* (pp. 217–237). Blackwell Publishing Ltd [in English]. 10. **Onysko**, A., & Winter-Froemel, E. (2011). Necessary loans – luxury loans? Exploring the pragmatic dimensions of borrowing. *Journal of Pragmatics, 43*, 1550-1567 [in English]. 11. **Tadmor**, U., Haspelmath, M. & Taylor, B. (2010). Borrowability and the notion of basic vocabulary. *Diachronica, 27(2),* 226–246 [in English]. 12. **Tappolet**, E. (1913). *Die alemannischen lehnwörter in den mundarten der französischen schweiz.* Universitäts-Buchdruckerei F. Reinhardt [in English]. 13. **Winford**, D. (2003). *An Introduction to Contact Linguistics.* Wiley [in English].

SOURCES

14. **YUN** | Izrail | Ukraintsi v Izraili. Retrieved December 30, 2025, from https://t.me/yunisrael.

Гіріна Елеонора Володимирівна – аспірантка кафедри теорії і практики англійської мови та зарубіжної літератури імені професора Михайла Гетманця, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, вул. Алчевських, 29, м. Харків, 61002, Україна.

E-mail: eleonorka.ukr@gmail.com

https://orcid.org/0009-0004-6355-8244

Girina, Eleonora – PhD student at the Professor Mykhailo Hetmanets Department of Theory and Practice of the English Language and World Literature, H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University; 29 Alchevskikh st., Kharkiv, 61002, Ukraine.

Дата першого надходження статті до видання – 30 січня 2026 р.
Дата прийняття статті до друку після рецензування – 14 березня 2026 р.
Дата публікації статті у виданні – 25 квітня 2026 р.

CITATION

ДСТУ 8302:2015: Гіріна Е. В. Базові й культурні запозичення з івриту в мовленні українців в Ізраїлі. Лінгвістичні дослідження: зб. наук. пр. Харк. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди / гол. ред. Н. В. Піддубна. Харків, 2026. Вип. 64. С. 60–68. DOI: https://doi.org/10.34142/23127546.2026.64.05

APA: Гіріна, Е. В. (2026). Базові й культурні запозичення з івриту в мовленні українців в Ізраїлі. *Лінгвістичні дослідження, 64,* 60–68. DOI: https://doi.org/10.34142/23127546.2026.64.05